

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

‘De mens leeft niet van brood alleen’ (Lc 4:4). De veertigdagentijd begint met een tekst die eenzaamheid en dorre droogte ademt. Lucas schrijft dat Jezus ‘vol van de Geest’ is, en dat diezelfde Geest Hem naar de woestijn drijft. Jezus trekt weg uit Galilea, weg van de Jordaan en zoekt de stilte van de woestijn op. Dat doet Jezus wel vaker, wegtrekken van de drukte, zodat hij Gods stem nog sterker kan verstaan. Maar de woestijn is in de Bijbel ook een plaats waar mensen hard geconfronteerd worden met zichzelf, met hun eigen verlangens, en waar de tegenstander, de Satan een loopje met ons neemt. En tegelijkertijd is de woestijn ook de plaats bij uitstek waar Gods Woord helder en duidelijk klinkt. In de woestijn – zo zegt de profeet Hosea – zal de Heer zijn volk roepen. Daar zal Hij liefdevol tot haar spreken (Hosea 2:13).

En zo is het ook gegaan. Veertig jaar zwerven de Israëlieten door de woestijn; ze lijden er honger en dorst; ze worden geconfronteerd met ziektes en rampen; irritaties, ruzies en opstanden drijven hen bijna uitéén. Maar in de woestijn, op de berg Horeb, ontvangen ze van Mozes ook de tien Woorden. Ik ben benieuwd hoe je die tien woorden hoort, hoe ze bij je binnenkomen. In onze christelijke traditie worden ze steevast aangeduid als 10 geboden. En inderdaad staan ze in de gebiedende wijs. Op dat gebiedende kwam nogal eens de nadruk te liggen, waardoor de 10 woorden geheel in de sfeer van het ‘moeten’ werden getrokken. We hebben ze vaak gehoord als verplichtingen, geboden, wetten waar wij mensen steeds weer schromelijk in falen. Maar als je goed luistert naar de woorden in Deuteronomium 5, kun je ze ook lezen als 10 woorden van bevrijding; 10 leefregels die je uitnodigen om te kiezen voor een bevrijd leven, een leven in verbondenheid met God en de mensen om je heen.

Als ik aan mensen vraag met welke woorden de tien geboden beginnen, dan zullen de meesten zeggen: ‘gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben’ (SV) of ‘vereer naast mij geen andere goden’, zoals de NBV21 vertaalt. Maar zo beginnen de 10 woorden niet. We moeten bij het begin beginnen en eerst naar vers 6 luisteren: ‘Ik ben de Heer, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij heeft bevrijd’. Ook hier staat de Naam van God als het ware als een boog boven de geboden. Met zijn Naam heeft God zich aan Israël bekendgemaakt. Wanneer God aan de voet van de berg Horeb vanuit een brandend braambos tot Mozes spreekt, klinkt die Naam. Onuitsprekelijk en toch zo nabij. ‘Ik zal er zijn’ (Ex 3:14). Zo wordt het vaak vertaald. De God van Israël is een God van bevrijding. Hij is het die het gekerm van de Israëlieten gezien en gehoord heeft, die afdaalt om te bevrijden. Die met mensen meegaat op hun weg, en hen losmaakt uit alles dat hen knecht en klein maakt. Een barmhartige en liefdevolle God.

Als je deze woorden overslaat, dan mis je het perspectief, de toon die hier wordt ingezet. De 10 woorden grijpen terug op Israëls bevrijding uit Egypte. Uit dat land van angst waar ze als onvrije mensen leefden; waar ze onderdrukt en vernederd werden. Vanuit dat perspectief mogen we de 10 woorden lezen. De tien woorden dragen een belofte in zich. Het gaat om een toekomstige wereld, de wereld zoals God het ziet: waar mensen Hem liefhebben en zijn Naam niet misbruiken. Waar mensen elkaar niet doden; waar kinderen eerbied hebben voor hun ouders; waar niet gelogen en

bedrogen wordt. 'Je zult niet' staat er steeds. Zo zal het zijn in het koninkrijk dat God voor ogen heeft.

De 10 woorden beginnen met Gods bevrijde ingrijpen in Israëls geschiedenis. En die bevrijding loopt door in de geboden die nu volgen. God wil dat wij leven als bevrijde mensen, die zonder dwang doen wat goed is zijn ogen.

De eerste vier leefregels gaan over onze relatie met God. God stelt ons in de vrijheid om voor Hem alleen te kiezen, omdat Hij de God is die leven geeft. 'Heb geen andere goden voor mijn aangezicht'. Buig voor hen niet neer. Deze wijsheid mogen wij op ons hart leggen. De bekende Amerikaanse dominee Tim Keller, die bijna twee jaar geleden overleed, kon heel indringend preken over de idolen, de namaakgoden in ons leven. 'Namaakgoden', zo stelt hij, zijn alle dingen in ons leven die ons verleiden om ze zo belangrijk te maken, dat we ze gaan aanbidden alsof al ons geluk daarin te vinden is. Wanneer we in die val trappen, verheffen wij deze dingen boven God zelf.

En vaak begint het ongemerkt, onschuldig. De één zoekt het in succes. Mensen die zo ongelofelijk hard werken en daar al hun tijd insteken, dat het hun enige levensdoel wordt. Maar wat als het werk wegvalt? Wie zijn ze dan nog? Anderen zoeken hun heil in geld of macht, of in schoonheidsidealen of verre reizen. Het zijn allemaal goede dingen: geld verdienen voor een goed bestaan, jezelf ontwikkelen, aandacht besteden aan voeding en gezondheid. Op zich is daar helemaal niks mis mee. Maar als je die dingen zo belangrijk maakt dat het je levensdoel wordt, dat je daar al je tijd in gaat steken, dan wordt het een afgod.

'Weet je wat een goede reden is om ervoor te kiezen om God zelf te aanbidden', zei Tim Keller, de God die onze schepper is? 'Omdat zo ongeveer al het andere dat je aanbidt je met huid en haar zal opvreten. Er zal nooit genoeg geld zijn, mocht je dat willen aanbidden. Je lichaam zal breken door ouderdom, en als je dat aanbidt zul je dus gebroken zijn. Je intellect zal afnemen. Macht corrumpeert je, en je zult anderen stukmaken om je eigen angst te verbergen'.

Wees dus waakzaam, wees op je hoede. Wie of wat is leidend in mijn leven? De 10 woorden nodigen je uit om in de vrijheid te gaan staan: de vrijheid om met heel je hart te kiezen voor God, omdat Hij alleen de schepper is. Je bent vrij van andere goden en machten. Je hoeft ze niet te dienen; je hoeft niet voor ze neer te buigen. Dus kijk kritisch naar alles dat in onze wereld als god aanbeden wordt. Ga in de vrijheid staan: de vrijheid om God niet vast te leggen in beelden van hout of steen, in denkbeelden en dogma's; omdat Hij heilig is, en wij zijn onnoemlijke aanwezigheid niet kunnen vatten. De vrijheid om de Naam van God niet te pas en te onpas te gebruiken, maar Hem aan te roepen, Hem te belijden, te loven, te fluisteren in gebed. Die Naam boven alle namen. De vrijheid om op de zevende dag te rusten, zoals God deed toen Hij de hemel en de aarde schiep. De tijd nemen om te genieten van zijn schepping, van elkaar, van het goede leven dat Hij ons schenkt.

En dan de geboden die gaan over een goed leven, waar mensen elkaar recht doen. De vrijheid om te leren van de generatie die ons voorgaat: dat je luistert naar je ouders en hen hooghoudt; de vrijheid om kwaad te worden, maar nooit zozeer dat er enkel nog wrok, haat en bitterheid overblijft. Dat wij geen geweld gebruiken, niet doden en

neerslaan. De vrijheid om trouw te zijn aan je man, je vrouw je levenspartner. Dat je altijd gericht blijft op de liefde voor elkaar en tijd blijft maken voor elkaar, dat je je geliefde elke dag weer laat merken: jij bent voor mij zo belangrijk. Want het gebod om trouw te zijn en te blijven aan elkaar gaat zo veel dieper dan bedrog en echtbreuk. De vrijheid om rechtvaardig en zorgvuldig om te gaan met wat jou aan bezit geschonken is; dat je niet neemt wat van een ander is. De vrijheid om niet mee te doen aan kwaadsprekerij en geroddels; de keuze om vrij van begeerte te leven, dat verschrikkelijke verlangen om te hebben wat een ander heeft, dat verteert en stuk maakt.

Die tien heilige woorden: ze ademen rechtvaardigheid en eerbied voor het leven dat God ons schenkt. Hoe actueel die tien woorden zijn wordt in de serie *'De tien geboden'*, die in de afgelopen weken te zien was op NPO3, heel goed uitgelegd. Neem nu het gebod om niet te stelen. Op 19 februari gaf Nederland 113 bronzen beelden terug aan Nigeria. We zijn ons vandaag veel bewuster van ons koloniale verleden, en beseffen dat het niet goed was, hoe westerse landen cultureel erfgoed hebben toegeëigend. Maar een paar generaties geleden was het zo vanzelfsprekend, dat we er niet over nadachten. Het heeft diepe sporen nagelaten in landen als Nigeria waar de pijn van het onrecht dat toen begaan werd nog steeds wordt gevoeld. Kijk ik wel uit of ik niet neem wat een ander toebehoort? Die vraag mag je ook breder trekken: hoe wij bijvoorbeeld omgaan met de aarde. Als onze ecologische voetafdruk veel te groot wordt, dan betekent dat heel concreet dat mensen in andere delen van de wereld onvoldoende te eten hebben.

Het zijn maar een paar voorbeelden die laten zien hoe Gods heilige woorden ook vandaag worden beproefd. En ook in het Lucasevangelie gaat het daarover. Want daar lezen we hoe de tegenstander, de duivel, Jezus in verleiding probeert te brengen met eten, macht en aanzien. We hoorden vandaag een vraaggesprek waar de duivel met een beroep op Gods Woord Jezus uitdaagt. Maar daarin verdraait hij de boel. Dat is ook precies wat duivel betekent. *Diabolos*, het Griekse woord waar duivel vandaan komt, betekent letterlijk 'doorelkaargooier'. De duivel verwart, creëert chaos en maakt krom wat goed is. Maar steeds zal Jezus antwoorden met een Schriftwoord uit Deuteronomium. En daarom is het ook zo goed dat wij vandaag uit het boek Deuteronomium gelezen hebben.

Eerst gaat het over brood. 'Als jij de Zoon van God bent, beveel deze steen dan in brood te veranderen'. Lucas schrijft dat Jezus veertig dagen en nachten door de woestijn zwerft en dat hij grote honger lijdt. Alleen maar stenen, en nergens manna om van te eten. En de duivel weet dat. Maar Jezus antwoordt met een gedeeltelijk citaat uit Deuteronomium 8:3. 'De mens leeft niet van brood alleen, maar van elk woord van God'. Of zoals we in Deuteronomium lezen: 'alles wat de mond van de Heer voortbrengt'. Jezus doet er niet aan mee, en wijst de duivel op de geestelijke kant van het leven. Wij mensen hebben voedsel nodig om te kunnen leven. Een goed leven is zoveel meer dan brood alleen. Jezus haalt zijn voedsel en zijn kracht uit Gods woorden. Jezus die later, zichzelf zou breken als levend brood, zorgt hier niet eens voor zijn eigen brood. Omdat hij vertrouwt op God, en leeft van wat Hij uit zijn hand verkrijgt. Leven

uit vertrouwen, leven van Gods woorden van bevrijding. Steeds weer moeten wij dat leren.

Dan de tweede beproeving in vers 6. De duivel belooft hem roem en macht. 'Val in aanbidding voor mij neer, en het zal allemaal van u zijn' (Lc 4:7). Maar opnieuw antwoordt Jezus met een citaat. Dit keer uit Deuteronomium 6:13. 'Aanbidt alleen God'. Jezus blijft trouw aan God en buigt alleen voor zijn Vader in de hemel. Bovendien is Jezus niet gekomen om te heersen of roem te vergaren. Hij is gekomen om te dienen. De weg van de Mensenzoon is niet de weg van aanzien en macht, maar van eenvoudige dienstbaarheid.

Dan de derde beproeving in de verzen 9-13. Nu haalt de duivel alles uit de kast, en komt hij met een kromgemaakte uitleg van Psalm 91. De duivel citeert een gedeelte van Psalm 91: 'Hij vertrouwt je toe aan zijn engelen, die over je zullen waken; hun handen zullen je dragen, je voet zul je niet stoten aan een steen' (Ps 91:11-12). Als jij daarin gelooft, zo stelt de duivel, spring dan. Geloof dan dat Gods engelen je zullen redden. De duivel doet hier iets wat we wel herkennen: een Bijbelvers wordt uit haar verband gehaald, en er wordt een lelijke draai aan gegeven. In nepnieuws of roddels zit ook zo'n kwaadaardige dynamiek. Er zit ergens een kern van waarheid in, maar het klopt niet. Het is krom gemaakt en het doet noch aan God, noch aan mensen recht.

Maar Jezus geeft geen krimp. Voor de derde keer citeert hij uit het boek Deuteronomium: stel de Heer, je God niet op de proef (cf. Deut 6:16). Op dat moment laat de duivel hem los. Jezus blijft trouw aan zijn weg. En hier zien we dus al een glimp van de glorie die in Jezus aan het licht komt. Hij is werkelijk de Zoon van de Vader, die trouw blijft aan God en Gods wijsheid belichaamt. De geloofsbelijdenis van Nicea, waar we dit jaar nog vaker aandacht aan zullen geven, zegt het zo:

*Ter wille van ons mensen en van ons behoud
is Hij neergedaald uit de hemel.*

In alles blijft Jezus trouw aan de Vader. Verleidingen, beledigingen en pijn: Hij doorstaat ze door dicht bij Gods heilige woorden te blijven. We leven in een wereld waarin we continue verleid worden tot overdaad, en het buigen voor geld, aanzien en macht. Maar Jezus heeft ons de weg getoond van de mens die trouw blijft aan God. Wij gaan de 40-dagentijd in en dat mag een tijd zijn van bezinning, gebed en inkeer. Wat is leidend in mijn leven? Leef ik naar de woorden die Gods ons gegeven heeft. Maak voldoende ruimte voor God en voor de ander? Of laat ik mij vaak ook misleiden, en verlies ik mezelf in verkeerde dingen? Dat zijn diepe vragen om over na te denken.

De Heer roept ons allen:

Kom tot inkeer, luister naar de woorden die opgeschreven staan.

En wordt als Jezus, die ons heeft voorgedaan
wat een waarachtig en goed leven is.

Laten wij samen de weg gaan die Hij wijst,
samen onderweg naar Gods nieuwe dag.

Amen.